

Giresun İlinde Lise Öğrencilerinin Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Alışkanlıklarının Araştırılması

Beytullah DÖNMEZ¹
Halil ÇOLAK²
Kürşad Han DÖNMEZ³

Özet

Giresun Merkez ilçede lise öğrencilerinin sigara, alkol ve uyuşturucu alışkanlıkları ile sosyal ve kültürel aktivitelere katılma alışkanlıklarının araştırılması amacı ile 823 lise öğrencisine yönelik bir anket çalışması uygulandı. Çalışmaya 486 kız (%59) ve 337 (41 %) öğrenci katıldı. Bu çalışmada, erkek öğrencilerde sigara içme yaygınlığı (18.2 %), kız öğrencilerden (%5.1) belirgin olarak daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (p<0.00). Alkol kullanımında, erkek öğrencilerle (%13.7), kız öğrencilerin oranında (%5.1) anlamlı bir fark bulunmadı. Uyuşturucu kullanımında ise ankete katılan öğrencilerin oranının (%1) olduğu saptandı. Çalışmaya katılan öğrencilerin ailelerinin (%38.2) si sigara ve tütün kullanmadığı görüldü. Sportif ve kültürel aktivitelere katılmayan öğrencilerin (%11.7) sinin sigara, (%6.7)sinin alkol ve (%0.7)sinin uyuşturucu kullandığı, katılan öğrencilerin (%88) inin sigara, (%83.9) unun alkol ve (%89.6) sının uyuşturucu kullanmadığı saptanmıştır. Sigaranın zararları hakkında bilgilendirilenlerin sayısı 704 (% 85.5) iken, bilgilendirilmediğini söyleyenlerin sayısı 24 (%2.9) tür. Sigaranın zararları konusunda bilgilendirmenin bu kadar yüksek olmasına karşın özellikle erkek öğrencilerin sigara içme yaygınlığının fazla çıkması Festinger'in "Bilişsel Çelişki Teorisi" ile ifade edilebilir. Sonuç olarak, sigara, alkol ve uyuşturucunun zararları konusunda ilgili kurumlar, eğitim kurumlarında daha farklı bir yöntem izlemelidir.

Anahtar Sözcükler: Sigara, alkol, uyuşturucu, gençlik, lise öğrencisi.

Researching Smoking, Alcohol and Drug Additions at High School Students In Giresun

Abstract

In a neighbouring town of Giresun, a questionnaire was conducted on 823 high-school students to investigate high-school students' habit of cigarette-smoking, alcohol-drinking and narcotic-taking, including their habit of participation in social and cultural activities. In the study were included totally 823 students, of whom 486 are female students (%59) and the rest are male ones (%41). The results obtained indicated that male students' habit of cigarette-smoking (%18.2) was remarkably more common than that of their female counterparts (%5.1). No significant difference was found between male (%13.7) and female students (%5.1) in terms of alcohol consumption. As for the narcotic-consumption, the rate of the students who answered the questionnaire was found to be %1. It was also found that %38.2 of the parents of the students who were involved in the study did not use tobacco or smoke cigarette. The results also showed that %11.7 of the students who were out of sports and cultural activities smoked cigarette, % 6.7 drank alcohol, and % 0.7 took narcotic. Furthermore, %88 of the students involved in such activities did not smoke cigarette, %83.9 did not drink alcohol and %89.6 did not take narcotic. The number of those who were informed of the harms of cigarette-smoking or tobacco consumption was 704 (%85.5), whereas the number of the uninformed was 24 (%2.9). The reason why cigarette-smoking was found to so common particularly among the male students despite so much gain of information about the harmful effects of cigarette-smoking can be explainable through Festinger's 'Theory of Cognitive

¹ Yrd. Doç. Dr., Giresun Üniversitesi

² Yrd. Doç. Dr., Giresun Üniversitesi

³ Öğr. Gör. Dr., Giresun Üniversitesi

Paradox'. Consequently, a different method should be followed by the associations concerned and educational institutes to inform people of the harmful effects of cigarette, alcohol and narcotic.

Key Words: Cigarette, alcohol drink, adolescence, students

Giriş

Bilindiği üzere genç nüfus ülkemiz nüfusunun üçte birini teşkil etmektedir (Orak, Özen, Orak, 2004). Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de sigara ve alkol kullanımı önemli bir halk sağlığı sorunudur. Sigara kullanımı ile ilişkisi kesin olarak saptanmış olan akciğer kanseri ve kronik bronşit gibi hastalıkların görülme sıklığı giderek artmaktadır (Boyacı, Çorapçıoğlu, Başıyigit, Yıldız,2003). Sigara ve alkol alışkanlığı kalp ve damar hastalıklarının oluşumunda en etkin risk faktörlerindedir. Sigara dumanı içerisinde bulunan başta nikotin ve karbondioksit gibi maddeler, kan basıncını ve kalbin kontraksiyonunu ve hızını artırarak damarlarda spazmı arttırır, kan içerisindeki oksijen miktarını azaltır, damar çeperlerinde tahribatlara yol açarak kandaki yağların damar çepherlerine yapışmasını kolaylaştırarak ateroskleroza çabuklaştırır, yine kanın pıhtılaşmasını artırarak ateroskleroza destekleyerek ani ölümlere yol açar, anjina pektoris ve enfarktüsü tetikler (Onat, Adalet,2000). PİAR'ın 1988'de yaptığı bir araştırmada 15 yaş üstü erkeklerin % 62.8'i, bayanların % 24.3'ü, tüm nüfusunda % 43.6'sı tütün ve tütün mamulleri kullanmaktadır. Bu oran gelişmekte olan ülkeler ile paralellik göstermektedir (PİAR, 1988) .Daha önceden bu tehlikeyi sezen gelişmiş ülkeler, özellikle sigara tüketimine karşı yasal düzenlemeler ve sigaranın zararlarını anlatan eğitim çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. Ülkemizde de bu yasaklamalar ile ilgili çalışmalar etkisini göstermeye başlamıştır. Ancak eğitim çalışmaları henüz istenilen düzeye ulaşmamıştır. Bu çalışmada da genç neslin sigara, alkol ve uyuşturucuların zararları konusunda bilgilendirildikleri ve buna rağmen özellikle sigara kullanımının artmasının, bilgilendirmenin ya da bu konudaki eğitimin eksikliğini ortaya koymaktadır(PİAR,1988; Tuncer,1980).

Bu çalışmada, Giresun ilindeki orta dereceli okullarda okuyan öğrencilerin sigara, alkol ve uyuşturucuya olan ilgilerinin tespiti amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem

Çalışma Grubu: Giresun Milli Eğitim Müdürlüğüne başvurularak Araştırma ve Anketlerle ilgili yönetmelik çerçevesinde merkez ilçede bulunan lise ve dengi 10 okul yöneticilerine ulaşıldı. Araştırma ile ilgili olarak kendilerine bilgi verildi. Çalışmaya katılmayı kabul eden 8 okulda 9-10-11 ve 12. sınıflardan 1'er şube rastgele örnekleme yöntemi ile belirlendi. Toplam sayı 1280 idi. 823 Öğrencinin anket sonuçları (%64.3) değerlendirme için yeterli bulundu.

Yöntem: Öğrencilere, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ‘nun 15-20 yaş grubu için hazırladığı rehber göz önüne alınarak hazırlanan anket uygulandı (Göksel, Cirit, Bayındır,2001).

Öğrencilerden ad ve soyad, numara ve sınıf gibi belirleyicileri yazmamaları istendi. Ayrıca, cevapların diğer katılımcılara gösterilmemesi hususunda gerekli tedbirler alındı. Öğrencilere uygulanan anket, öğrencilerin demografik özelliklerini, sigara, alkol ve uyuşturucu kullanma alışkanlıkları, başlama nedenleri, bu tür alışkanlıkların zararları hakkında bilgilendirilip bilgilendirilmedikleri, ailelerin sigara kullanma alışkanlıkları ile ilgili sorular soruldu.

Anketlerden elde edilen veriler, SPSS paket programı ile “, *t test*” istatistiksel analiz yöntemleri kullanılarak değerlendirildi.

Bulgular ve Tartışma

Ankete yanıt veren öğrenci sayısı toplam olarak 823 olup, bunların 486’sı kız (%59) ve 337’si (%41) erkek öğrencidir.

Tablo 1. Cinsiyete Göre Sigara Kullanma Oranları

Cinsiyet		Sigara Kullanma			Toplam
		Kullananlar	Kullanmayanlar	Fikir Belirtmeyenler	
Kız	Sayı	25	455	6	486
	Yüzde	5,1	93,6	1,2	100,0
Erkek	Sayı	61	271	2	336
	Yüzde	18,2	80,7	1,2	100,0
Cinsiyet Belirtmeyenler	Sayı	-	1	-	1
	Yüzde	-	100,0	-	100,0
Toplam	Sayı	86	727	10	823
	Yüzde	10,4	88,3	1,3	100,0

Tablo 2. Sigara Kullanım Alışkanlığının Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları

Cinsiyet	N	X	ss	sd	t	p
Kız	486	0.0065	0.38	821	4.32	.000
Erkek	337	0.22	0.65			

P<. 01

Erkek öğrencilerin sigara içme oranı % 18.2 (n= 61) olup kız öğrencilerin ise % 5.1 (n=25) tir (tablo-1). Sigara içme alışkanlığı cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermektedir(t (821) = 4.32 P < 0.01). Erkek öğrencilerin sigara içme ortalaması (X =0.22), kız öğrencilerin sigara içme ortalamasından (X= 0.0065) daha büyüktür (tablo-2). Bu bulgu, sigara içme alışkanlığı ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu şeklinde yorumlanabilir. Erkek öğrencilerde sigara içme oranı benzer çalışmalarda çıkan değerlere yakın iken kız öğrencilerde oran benzerlerine göre düşük çıkmıştır (Orak ve arkadaşları, 2004; Boyacı ve arkadaşları, 2003; PİAR, 1988; Göksel ve arkadaşları,2001; Kutlu, 2006, Gökgez, Koçoğlu, 2009).

Tablo 3. Yaşlara Göre Sigara İçme Oranı

		Sigara Kullanıyor	Sigara Kullanmıyor	Fikir Belirtmeyenler	Toplam
Fikir Belirtmeyenler	Sayı	1	-	-	1
	Yüzde	100,0	-	-	100,0
14 Yaş	Sayı	-	1	-	1
	Yüzde	-	100,0	-	100,0
15 Yaş	Sayı	13	166	3	182
	Yüzde	7,1	91,2	1,6	100,0
16 Yaş	Sayı	22	218	5	245
	Yüzde	9,0	89,0	2	100,0
17 Yaş	Sayı	29	235	2	266
	Yüzde	10,9	88,3	,8	100,0
18 Yaş	Sayı	19	98		117
	Yüzde	16,2	83,8		100,0
19 Yaş	Sayı	1	8		9
	Yüzde	11,1	88,9		100,0
20 Yaş	Sayı	1	1		2
	Yüzde	50,0	50,0		100,0
Toplam	Sayı	86	727	10	823
	Yüzde	10,4	88,3	1,1	100,0

Lise öğrencilerinin yaşına paralel olarak sigara içme oranları da artmaktadır (tablo-3).

Tablo 4. Sigarada İlk Deneme Yaşı

Yaş	Sayı	%
Fikir Belirtmeyenler	742	90,1
8 Yaş	3	,4
9 Yaş	5	,6
10 Yaş	7	,9
11 Yaş	5	,6
12 Yaş	16	1,9
13 Yaş	25	3,0
14 Yaş	10	1,2
15 Yaş	9	1,1
16 Yaş	1	,1
17 Yaş	-	-
Toplam	823	100,0

Ankete katılan öğrencilerden 3 tanesi (% .4) sigarada ilk deneme yaşını 8 olarak belirtirken (tablo-4), en yoğun olduğu grup 13'tür (n = 25, % 3). Benzer çalışmalarda da sigaraya başlama yaşının oldukça düşük olduğu vurgulanmaktadır. (Gökgöz ve arkadaşları, 2009; SBMBŞM, 2003; Hamzaçebi, Ünsal, Dabak, Bilgin, Aker, 2008).

Tablo 5. Sigaraya Başlama Nedenleri

Sigaraya Başlama Nedeni	Sayı	%
Fikir Belirtmeyenler	739	89,8
Özenti	10	1,2
Yalnızlık	11	1,3
Arkadaştan Etkilenme	14	1,7
Sorunları Nedeniyle	21	2,6
Bilmiyor	28	3,4
Toplam	823	100,0

Sigara içenlerin %2.6 sı (n= 21) sigaraya başlama nedenini sorunlara bağlarken % 3.4 'ü (n=28) başlama nedenini bilmediğini belirtmiştir(tablo-5).

Tablo 6. Ailede Sigara İçenler

Grup	Sayı	%
Fikir Belirtmeyenler	27	3,3
Ailede Sigara İçen Yok	314	38,2
Anne Sigara İçiyor	47	5,7
Baba Sigara İçiyor	252	30,6
Kardeş Sigara İçiyor	44	5,3
Büyükanne Sigara İçiyor	5	,6
Büyükbaba Sigara İçiyor	14	1,7
Ailede Sigara İçen Birden Fazla Kişi Var.	120	14,6
Toplam	823	100,0

Ankete katılan öğrencilerin 314' ünün (% 38.2) ailesinde sigara içen yok iken, aile içinde sigarayı en çok tüketenin, 30.6 (n=252) ile baba olduğu görülmüştür (tablo-6).

Tablo 7. Ebeveynlerin Eğitim Durumuna Göre Sigara İçme Oranı

Ebeveynler	Eğitim Durumu									Toplam							
	Okuma- Yazma Bilmiyor	Okuryazar	İlkokul	Ortaokul	Lise	Ön lisans	Lisans	Yüksek Lisans									
											Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı
Anne Sigara İçiyor	7	14,89	4	8,51	15	31,91	8	17,02	10	21,27	2	4,25	1	2,12	-	-	47
Baba Sigara İçiyor	28	11,11	30	11,90	127	50,39	35	13,88	25	9,92	2	0,79	2	0,79	1	0,39	252

Ankete katılan öğrencilerin anne ve babalarının sigara kullanımı en çok ilköğretim mezunlarında görülmektedir (% 31.91 ve % 50.39). Eğitim seviyelerinin artışı, sigara kullanma sıklığı ile zıtlık göstermektedir.

Tablo 8. Cinsiyete Göre Alkol Kullanma Oranları

Cinsiyet	Alkol Kullanma				
		Kullananlar	Kullanmayanlar	Fikir Belirtmeyenler	Toplam
Kız	Sayı	25	401	60	486
	Yüzde	5,1	82,5	12,4	100,0
Erkek	Sayı	46	277	13	336
	Yüzde	13,7	82,4	3,9	100,0
Cinsiyet Belirtmeyenler	Sayı	-	1	-	1
	Yüzde	-	100,0	-	100,0
Toplam	Sayı	71	679	73	823
	Yüzde	8,6	82,5	8,9	100,0

Tablo- 9 Alkol Kullanım Alışkanlığının Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	X	ss	sd	t	p
Kız	486	0.10	.0.38	821	0.69	.0.49
Erkek	337	0.0086	0.28			

P> .05

Erkek öğrencilerin alkol kullanma oranı % 13.7 (n= 46) olup kız öğrencilerin ise % 5.1 (n=25) tir (tablo-8). Alkol kullanma alışkanlığında cinsiyete göre anlamlı bir fark yoktur (t (821) = .69 P > 0.05). Erkek öğrencilerin sigara içme ortalaması (X=0.0086) , kız öğrencilerin sigara içme

ortalaması ise ($X = 0.10$) dur (tablo-9). Bu bulgu, alkol kullanma alışkanlığı ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir fark olmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 10. İlk Alkol Deneme Alkolde Yaşı

Yaş	Sayı	%
Fikir Belirtmeyenler	757	91,9
8 Yaş	1	,1
9 Yaş	1	,1
10 Yaş	2	,2
11 Yaş	2	,2
12 Yaş	4	,5
13 Yaş	4	,5
14 Yaş	13	1,6
15 Yaş	16	1,9
16 Yaş	15	1,8
17 Yaş	8	1,0
Toplam	823	100,0

Tablo- 10'dan da anlaşılacağı üzere alkol kullanmada ilk deneme yaşı 14-15 ve 16 yaşında artış gösterme eğilimindedir.

Tablo 11. Alkole Başlama Nedenleri

Alkole Başlama Nedeni	Sayı	%
Fikir Belirtmeyenler	743	90,3
Özenti	6	,7
Yalnızlık	13	1,6
Arkadaştan Etkilenme	16	1,9
Sorunları Nedeniyle	15	1,8
Bilmiyor	30	3,6
Toplam	823	100,0

Ankete katılan ve alkol kullandığını beyan eden öğrencilerin % 37.5 'i ($n = 30$) alkol kullanma nedenini bilmediğini belirtmiştir. Özenti diyenlerin oranı ise % .9 dur ($n = 7$).

Tablo 12. Cinsiyete Göre Uyuşturucu Kullanma Oranları

Cinsiyet		Uyuşturucu Kullanma			Toplam
		Kullananlar	Kullanmayanlar	Fikir Belirtmeyenler	
Kız	Sayı	8	415	63	486
	Yüzde	1,6	85,4	13,0	100,0
Erkek	Sayı	-	306	30	336
	Yüzde	-	91,1	8,9	100,0
Cinsiyet Belirtmeyenler	Sayı	-	1	-	1
	Yüzde	-	100,0	-	100,0
Toplam	Sayı	8	722	93	823
	Yüzde	1,0	87,7	11,3	100,0

Tablo 13. Uyuşturucu Kullanım Alışkanlığının Cinsiyete Göre t Testi Sonuçları

Cinsiyet	n	X	ss	sd	t	p
Kız	486	1.64	0.12	821	2.37	.01
Erkek	337	.00	.00			

$P < 0.05$

Ankete katılan erkek öğrenciler, uyuşturucu kullanmadıklarını belirtmiştir. Uyuşturucu kullandığını belirten kız öğrencilerin sayısı 8 dir (% 1.6) . Uyuşturucu kullanma alışkanlığı cinsiyete göre anlamlı bir fark göstermektedir ($t(821) = 2.37$ $P < 0.05$). Erkek öğrencilerin uyuşturucu kullanma ortalaması ($X = 0.00$) dir. Zira ankette erkek öğrenciler uyuşturucu

kullanmadığını belirtmişlerdir. Kız öğrencilerin uyuşturucu kullanma ortalaması ($X= 1.64$) tür. Bu bulgu, uyuşturucu kullanma alışkanlığı ile cinsiyet arasında anlamlı bir ilişki olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 14. Uyuşturucuya Başlama Nedenleri

Uyuşturucuya Başlama Nedeni	Sayı	%
Fikir Belirtmeyenler	817	99,2
Özenti	4	0.005
Yalnızlık	3	0.002
Arkadaştan Etkilenme	1	0.001
Sorunları Nedeniyle	-	-
Bilmiyor	-	-
Toplam	823	100,0

Tablo-14 te görüldüğü üzere uyuşturucu kullanan öğrencilerden 4 ü özenti, 3'ü yalnızlık derken 1'i arkadaşından etkilendiğini bildirmiştir.

Tablo 15. Sigaranın Zararları Konusunda Bilgilendirme

Sigaranın Zararları Konusunda Bilgilendirilme	Sayı	%
Fikir Belirtmeyenler	95	11,5
Bilgilendirilenler	704	85,5
Bilgilendirilmeyenler	24	2,9
Toplam	823	100,0

Tablo 16. Alkolün Zararları Konusunda Bilgilendirme

Alkolün Zararları Konusunda Bilgilendirilme	Sayı	%
Fikir Belirtmeyenler	87	10,6
Bilgilendirilenler	676	82,1
Bilgilendirilmeyenler	60	7,3
Toplam	823	100,0

Tablo 17. Uyuşturucunun Zararları Konusunda Bilgilendirme

Uyuşturucunun Zararları Konusunda Bilgilendirilme	Sayı	%
Fikir Belirtmeyenler	169	20,5
Bilgilendirilenler	596	72,4
Bilgilendirilmeyenler	58	7,1
Toplam	823	100,0

Tablo-15, Tablo-16 ve Tablo-17'den de anlaşılacağı üzere öğrencilerin %85.5 , sigara, % 82.1 i alkol ve % 72.4'ü uyuşturucunun zararları konusunda bilgilendirildiklerini sigara, alkol ve uyuşturucunun zararları konusunda bilgilendirilmeyenlerin ise %2.9, % 7.3 ve % 7.1 oldukları saptanmıştır.

Sonuç ve Öneriler

Sonuç olarak; öğrencilerin %85.5'i sigara, % 82.1' i alkol ve % 72.4'ü uyuşturucunun zararları konusunda bilgilendirildiklerini, (sırası ile) bilgilendirilmeyenlerin ise %2.9, % 7.3 ve % 7.1 oldukları saptanmıştır. Bilgilendirmenin bu kadar yoğun olduğu bir ortamda genç neslin

ve özellikle erkek öğrencilerin sigara içme yaygınlığının fazla çıkması ya Festinger'in "Bilişsel Çelişki Teorisi " ile ifade edilebilir yada bilgilendirmenin eksik yapılmasından kaynaklanabilir. Bunun için ; sigara, alkol ve uyuşturucu kullanımının zararları konusundaki bilgilendirme çalışmaları için yeni bir strateji geliştirilmelidir. Şöyle ki;

- Sağlık Bilgisi ve Çevre sağlığı dersleri zorunlu olarak her kademedede (İlk Öğretim ve Orta öğretimde) okutulmalıdır.
- Bu dersi alanında uzman kişiler vermelidir.
- Ülkemizde saatleri sürekli olarak azaltılan ama gelişmiş ülkelerde yerini her zaman koruyan, hatta çoğu hastalıkların önlenmesinde koruyucu etkisi özelliği ile Beden Eğitimi derslerine daha ciddi bir boyut kazandırılmalı.
- Çevre ve Orman Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı arasında yapılacak ortaklaşa organizasyonlar (yarışmalar, fuarlar, seminer ve konferanslar ve bir takım faaliyetler) ile çocuk ve gençlerin bu konudaki ilgi ve bilgileri daha çok etkili kılınabilir.

Kaynakça

- Boyacı H.,Çorapçıoğlu A.,İlgazlı A.,Başyiğit İ.,Yıldız F.: Kocaeli Üniversitesi öğrencilerinin sigara içme alışkanlıklarının değerlendirilmesi, K.Ü. Solunum Hastalıkları Derg.2003;14: 169-175.
- Gökgöz Ş. Koçoğlu G.: Adolesan çağda sigarayla ilgili verilen eğitimin etkileri, Fırat Tıp Derg. 2009, 14 (1): 33-41.
- Göksel T.,Cirit M.,Bayındır Ü.: İzmir ili öğrencilerinin sigara alışkanlığını etkileyen faktörler, Toraks Derg, Aralık 2001,2 (3):49-53.
- Guidelines for the Conduct of Tobacco-Smoking Surveys of the General Population. WHO/SMO/83,4, Geneva, 1983
- Hamzaçebi H, Ünsal M. Dabak Ş. Bilgin S. Aker S: Samsun Tekkeköy ilçesi ilköğretim öğrencilerinde sigara içme prevalansı ve etkileyen faktörler, Toraks Derg. 2008 9 (1):34-39
- Kutlu R.:Meram Çıraklık Okulu öğrencilerinde sigara kullanma sıklığı, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni 2006; 5 (6)
- Onat A., Adalet K.. Türk erişkinlerinde sigara içimi ve eğilimler, TEKHARF,Ohan Mtb,Pfizer Yy.,58-61, 2000
- Orak S.,Özen T.,Orak M.E.: Süleyman Demirel Üniversitesi öğrencilerinin sigara, alkol alışkanlıkları ve sosyokültürel özelliklerinin incelenmesi. SDÜ Tıp Fak Derg.2004;11(3); 1-7.
- PİAR, Sigara alışkanlıkları ve sigara ile mücadele kampanyası araştırma raporu 1988.
- Sağlık Bakanlığı Madde Bağımlılığı Şb.Md.: küresel gençlik tütün araştırması,2003 Ankara.
- Tuncer,O.: Sigara alışkanlığı ve kişilik özellikleri, Dirim Tıp Derg. 1-2 ,:8-12, 1980